

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.ф.н. Иван Годоров Русков,

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”,

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен **доктор** в област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1. Филология; докторска програма Българска литература (*Българска литература след Първата световна война*)

Автор: Дора Василева Маринова

Тема: *КОНЦИПИРАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ В РОМАНА ОТ 90-ТЕ ГОДИНИ НА 20. ВЕК ДО ДНЕС*

Научен ръководител: Доц. д.ф.н. Татяна Иванова Ичевска, ПУ „Паисий Хилендарски”

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № Р33-1810 от 10.06.2020 г. на ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” съм определен за член на научното жури в процедурата за защита на дисертационния труд на тема „Конципиране на българската история в романа от 90-те години на 20. век до днес” за придобиване на образователната и научна степен доктор в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Българска литература (Българска литература след Първата световна война). Автор на труда е Дора Василева Маринова – докторант в редовна форма на обучение към *Катедрата по история на литературата и сравнително литературознание* с научен ръководител доц. д.ф.н. Татяна Иванова Ичевска от ПУ „Паисий Хилендарски”.

Представеният от Дора Василева Маринова комплект материали на хартиен носител **отговаря на изискванията на Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ** и включва следните документи:

- молба до ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационния труд;
- автобиография по европейски формат;
- нотариално заверено копие от дипломата за висше образование (ОКС ‘магистър’)
- заповеди за записване в докторантура и др.

- заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността с успех Отличен (6.00);
- протоколи от катедрените съвети, свързани с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварителното обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;
- .....

Докторантът е приложил 5 (пет) публикации по темата на дисертационния труд.

Дора Василева Маринова е завършила специалността *Български език и история* в ПУ „Паисий Хилендарски” през 2012 г. През 2014 г. завършва магистърска програма „Актуална българистика” в същия университет. От 2016 г. е зачислена за редовен докторант по Българска литература след Първата световна война в Катедрата по история на литературата и сравнително литературознание. Участвала е в академичния живот на катедрата.

2. Актуалност на тематиката

Темата на дисертацията на Дора Маринова се вписва в проблемните полета на съвременното литературознанието и съобразена с литературната продукция в България.

3. Познаване на проблема

Докторантката познава романите от периода, както и важни текстове от научната литература, кореспондираща с проблемността на изследването ѝ.

4. Методика на изследването

В труда си Маринова съчетава анализа на определени романи с интертекстуални наблюдения. Така маркира относително важни особености не само за изследвания от нея период, но и за следосвобожденската литература.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

По структура (увод, четири основни глави, заключение и библиография), по обем (над 250 с.), както и по съдържание дисертационният труд отговаря на изискванията за

придобиване на образователната и научна степен *доктор*. Очаквано, в съответните части са изведени целите на труда, схващания от научната и литературноисторическата литература, приносите на изследването, които не бих оспорвал.

Остават спорните места по оста на отношението *литература – история*, както са спорни и ред схващания за историята. Ще оставя тази проблемност настрана, като си позволя да цитирам Стоян Михайловски, много идеи на когото могат да се схванат като хипотекст на съждения в разглежданите от Маринова романи даже тогава, когато в тях стилизирано се представя речта и гледната точка на „обикновения човек”, а не на мислители и деятели от „големите” имена, обичайно свързвани и с „големите разкази” на нацията.

През 1907 г. в „Църковен вестник” Стоян Михайловски пише „откръшлек”, в който пита къде е истината – дали тя се намира в романа, или в историографския текст. Михайловски илюстрира идеята си чрез имената на Балзак и Мишле. Балзак е наречен сърцевед, подлагащ на аутопсия живите организми (човека), а Мишле е наречен световедец, възкресяващ мъртвото минало.

На пръв поглед истината се оказва и у двамата. Цитирам:

„Роман – това е една мъничка вероподобна история.

История – то е един голям истински роман”.

След като е сближил романа и историята като съизразители на истината и ни оставя с впечатлението, че истината се намира и у писателя, и у историка, Стоян Михайловски предлага ново изречение. В него е категоричен, че истината не може да бъде изречена от нито едно човешко същество:

„Да обгърне в съчиненията си цялата истина, да каже само истината и нищо повече от истината – това не е по силите на човешкото същество, писател било то, или не”.

Концепцията е променена. Първо, не е възможно човекът да каже „цялата истина”. Второ, човекът не е способен да каже и само истината. Не можеш да кажеш нито цялата истина, нито само истината. Винаги има недостиг в казането и винаги има излишък в казането. Значи ли това, че историята продължава да е мислена като „голям истински роман”? По-скоро – не.

Не, но не става дума за релативност на истината, а за сложна диалектика на постижимо-непостижимото осъзнаване и изказване на истината от човека.

Това е централният тезис, който не отрича ролята на романиста и историка да представят истината според присъщото за тяхната дейност. „Романистът дири смисъла

на живота, дири душата на нещата. Историкът дебне в мрачнотията на произшествията пробляските на неизменния, на върховния закон. Ала и двамата носят, тъй да речем, очила и само през очилата си могат да съгледат по нещичко в човешкия хаос; и тези очила са техният авторски психизъм...

О, да. Роман – то е историята на човека. А пък историята – то е романът на човечеството”.

Ако правомерно разчитам думите на Михайловски, историята на човека и историята на човечеството се пишат в два вида романи. Те съизграждат един трети роман, неизречен пряко от мислителя, но вписан в размислите му. Този „трети роман” е едновременно надреден, отворен, принципно несводим до нито един от първите два и принципно незавършен и непредвидим като ход на действията и размислите. Той е онова неизменно *друго* на казване-и-неказването, в което цялото на истината отново ще се окаже изплъзващо се и в което казването ще бъде отново и отново не само истината, а...

Какво е другото в казването, което не е истина? Не мисля, че е равнозначно на лъжа или на заблуда, макар че лъжата и заблудата са волни и неволни спътници на търсещите истината. Ако можехме да го определим това „друго”, нямаше да има нужда от романи и от история, защото щяхме да знаем какво е човекът. И вероятно – какво е възроден народ, вървящ подир *науката слънце* все напред и напред.

Умний Стоенчо Михайловски ще ни учи що е амнистия – така някога Алеко иронично се дистанцира от педагогическото говорене на Михайловски в Народното събрание. Но същият Михайловски пише „Потайностите на българския дворец” и ето че това говорене, станало през 1904 година, произвежда събитие. Произвежда и „Закон за Особата”, стъкмен, за да бъде осъден трибунът Михайловски. Тогава на сцената на събитието застава поетът и сатирикът Михайловски със знаменитата си сатира „Онуй, за което не трябва да се говори”. И заговарят писателите с непродадена съвест (един от тях говори и през 20-те години на ХХ век). Пустият му Стоенчо Михайловски обаче ще поиска пенсия – и отново произвежда събитие.

Законът за защита на държавата (1924 – 1944), както и Законът за защита на нацията (1941) са зловещото продължение на същия синдром: да се заглуши гледната точка, говорът на другия; да се унищожи другият. Гео Милев е предшестван от Михайловски. Това трябва да се знае и от романиста, това трябва да се знае и от пишещия дисертационен текст. А че и Михайловски има предшественици, при това и у нас, също трябва да се знае. Иначе романистът и историкът (литературният) са в ролята

ако не на недооценяващи, то поне на не/волно премълчаващи фактите. И двамата пишат един роман, а трябва да пишат два романа – за човека, и за човечеството. Третият роман все ще остава ненаписан, както все ще остава недефинирана историята и истината, които някои продължават да мислят в единствено число, без да си дават сметка, че няма една история и че историята на нацията и историята на работническото движение например не са подмяна на една история с друга. А такива думи се срещат в дисертацията.

Блатата са в отечеството, но блатата не са отечеството – пише Ст. М.

Фердинанд – месия или сатана, отечество или блато – бил посрещнат като... И Батенберг е посрещнат като... И при единия, и при другия има българи, които се държат като говеда и се впрягат като говеда. При кого от двамата обаче сътрапезници и събеседници в двора стават български учени, сред които и историци? И как те разбират или не разбират, че смесват ролята на историка с ролята на придворния душеприказчик, че с двете си тела – на учен и на душеприказчик – създават ореола на княза. Фердинанд ли създаде Фердинанд? Или онова казване-неказване на нашия „елит“, което все е непълно и недиректно. Да не се осъзнава диалектиката на създаването на Фердинанд, е далеч по-сериозно от това да бъркаш Анастас с Атанас, когато става дума за личност като проф. Иширков, пък било и „само“ заради точността или „само“ заради значението на името. А тази диалектика е неосъзната и от романиста, и от литературния историк.

И много други неща не са осъзнати. Да припомним, че фактите не са история, макар че историята борави и с факти, е комай излишно. Но въпреки това срещаме такива редове в дисертационния труд, иначе анализиращ думи на княза. Как различаваме „личните амбиции на Фердинанд“, след като не разсъждаваме що е *Фердинанд*. Дали Светлината идва от Изток, както е според известната максима, или романистът използва тази максима в заглавието на текста си, за да каже нещо повече от „истината“. Откъде наистина идва Светлината?

Трудът на Дора Маринова заслужава да бъде признат от научното жури като изпълнил изискванията за получаване на образователната и научна степен *доктор*. Но заслужава това не защото е очертал общоприемлива концепция за романните версии на историята и историческите личности, които тя е избрала да прочете, а защото ги е прочела, и то внимателно. Прочела е и други романи, разбира се – затова има и избор и аз уважавам този неин избор. Избрала ги е из едно културно пространство, нека бъде литературно, в което, по думите ѝ от с. 9, се *роят все повече нови и нови романи*.

Роят се. Пределът на лаконичността и ироничността на метаезика.

Тук е разковничето, от което се ражда самостоятелното мислене. Отвъд доброто и злото на благодушната критика у нас.

Дора Василева Маринова е направила три пропуска, когато на с. 10 ни предлага таблица на романите, които разглежда в труда си:

Първият пропуск – липсва броят на страниците на романите.

Вторият пропуск – липсват редакторите на романите.

Третият пропуск – липсват издателствата на романите.

Тези три липси скриват многословието и виновниците за него.

Затова бих казал, че текстове като този на Христо Карастоянов печелят поне откъм лаконичност.

Тези 11 или 12 романа (ако броим и „Чамкория“), два от които са от 80-те години на XX век, а останалите са публикувани след 2008 г., не са равностойни, разбира се. И тъй като ролята ми не е нито да бъда критик на романите (нашата благодушна критика си е свършила работата, както се очаква от нея), нито да бъда рецензент на дисертационния труд, ще спестя възраженията си към ред постановки на докторантката. Тя понякога се увлича по детайлни наблюдения от микропоетиката на текстовете, без това да води до извеждане на значими тези. Неубедителни в този им вид са например съпоставките между двойки персонажи от литературата ни с двойката Аргир и Елена от романа на Ляхова – в този случай е спестен анализът. Така се изпускат етнически и идеологически аспекти на близостта-и-различието, откъм които бихме прозрели и други смисли в превращенията на каракачанина до комунист и софист. Подобни недостатъци обаче могат да се четат и като плод на желанието да се очертае диалог между литературните текстове от различно време.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Представените 5 публикации по темата са достъчни и съобразени с темата на изследването.

7. Автореферат

Дава необходимата представа за труда.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дора Маринова ще прецени как да преработи труда си и да му придаде онази степен на завършеност, правеща го приемлив за самостоятелна книга.

И нека бъде строг редактор!

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение ще кажа, че ще гласувам положително за присъждането на образователната и научна степен „доктор” на Дора Василева Маринова. Пожелавам й някой ден да прочете роман, който не е плод на роенето на текстове, а е плод на светлината, идеща от одухотворен човек, неробуващ на предразсъдъците за чужденци и за свои, за диктатори и за невинни. Одухотворен човек, който пише така, че написаното да е значимо независимо от не/казаното от историята в нейния роман за човечеството.

24.08.2020 г.

Пловдив

Изготвил становището: .....

Проф. д.ф.н. Иван Русков